

"על הפרק"

מפגש מחודש עם התנ"ך

שמואל א' פרקים כ"ט-ל"א

מלחמת פלישתים בישראל מביאה את סרני פלישתים לדיון בשאלה למי נתונה נאמנותו של דוד. כיבוש צקלג מאתגר את מנהיגות דוד. מלכותו של שאול מסתיימת בתבוסה בגלבע, אך המלך מת מות גיבורים.

"וַיִּקְרָאוּ בַסֶּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק כ"ט

1 התכנסות פלישתים למלחמה עם ישראל מתוארת בפרקנו בפסוק א, בעוד שהמלחמה עצמה מתוארת רק בפרק לא. קראו את פרקים כט-לא, מהם הנושאים העומדים במוקד הסיפור? שימו לב איזה משקל נותן הכתוב לכל נושא.

2 המילים "עבד", "מלך" ו"אדון" חוזרות בפסוקים ג;ח;י שימו לב למשמעותן של מילים אלה המבטאות את הספקות בקרב סרני פלישתים לגבי מעמדו של דוד. כיצד דוד משתמש במצב מורכב זה לטובתו?

פרק ל'

3 מלחמת דוד בעמלק והתמודדותו עם זעם אנשיו מזמינה השוואה לרגעים דומים בחיי שאול. השוו: כב, יח-כב ל-ל; ז, יד, כד ל-ל, יב; יג, יא ל-ל; ו; כיצד נוהג שאול וכיצד דוד?

4 לאורך הפרק ניתן לראות את מעשיו של דוד כמופת ליכולת מנהיגות. אלו תכונות מנהיגות מתגלות בכל אחד מחלקי הפרק? (שימו לב לכל שלב בפרק, למעשים הקטנים והגדולים: ו; ח; י; יא; יז-יח; כא; כב-כה)

5 "הנה לכם ברכה משלל אויבי ה'" (כו) מדוע מחלק דוד את הרכוש לאנשי שבט יהודה (כו-לא)? מה מבטא מעשה זה? הזכרו בנדודי דוד בפרקים הקודמים (דוגמא כג, יב).

עיינו גם בפירושו של הרד"ק ללא: "אשר התהלך שם - שהיה מתהלך ביניהם ממקום למקום כשהיה בורח והיו מסתירים אותו ועושים עמו טובות, עשה גם כן הוא טובה מהשלל. ועוד: כי מארץ יהודה היה השלל ההוא, כמו שאמר הנער המצרי "אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל אשר ליהודה" וגו'.

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננברג
The Sodie Rennet Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים

6 מה עושים הפלישתים בגופתו של שאול? מהי משמעות כל אחד מהמעשים? עיינו גם בפרקים טו, כז-לג; יז, נא.

7 גמילות החסד הנועזת שגומלים אנשי יבש גלעד עם שאול מחזירה אותנו לפעולתו הראשונה של שאול כמלך. הזכרו במסופר בפרק יא, וחשבו מה משמעות תיאור זה להערכת דמותו ומלכותו של שאול.

וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא < הרחבה

הנה תמו יום קרב וערבו/נתן אלתרמן

הנה תמו יום קרב וערבו
המלא זעקת מנוסה,
עת המלך נפל על חרבו
וגלבע לבש תבוסה.
ובארץ, עד שחר קם,
לא נדמו פרסות הרץ,
ונחירי נמכו בדם
מבשרים כי הקרב נחרץ.
הנה תמו יום קרב וערבו,
והמלך נפל על חרבו.

בהבריק על הרים אור יום
בא הרץ אל מפתן אמו
ובנפלו לרגליה דם
את רגליה כסה דמו.
את רגליה כסה שני
ויהי העפר שדה-קרב.
ובדברה אליו: קומה, בני -
מני דמע חשכו עיניו.
ויספר לה יום קרב וערבו, -
איך המלך נפל על חרבו.

אז אמרה לו לנער: דם
את רגלי אמהות יכס,
אבל שבע יקום העם,
אם עלי אדמתו יובס.

את המלך פקד הדין.
אך יורש לו יקום עד עת,
כי עלי אדמתו השעין
את חרבו שעליה מת.
כה דברה וקולה הרעיד.
ויהי כן. וישמע דוד.

”וַיְבִינּוּ בְּמִקְרָא” < הרחבה נוספת - לסיום ספר שמואל

בכ' תמוז תרס"ד 1904 נפטר בנימין זאב הרצל בפתאומיות והוא בן 44 שנים. אבל כבד השתרר בעולם היהודי ובישוב בארץ לפלגיו. הרב קוק נשא הספד לזכרו של הרצל בלי להזכיר את שמו במפורש. מאוחר יותר התפרסם ההספד תחת השם "המספד בירושלים". בדבריו, מבחין הרב קוק בין תפקידיהם של בית יוסף ובית יהודה בעם ישראל, ומבאר שבית יוסף אחראי לבנין הגוף הלאומי, ובית יהודה אחראי להפרכת נשמה בקרב. הנקודה העיקרית אותה הדגיש הרב קוק היא שכל עוד כל סיעה מתבצרת בעמדתה סופה להיכשל, ורק שיתוף הפעולה בין שתי המגמות יכול להביא לגאולה השלימה.

בספר שמואל א' עולה בחריפות שאלת היחס בין שני בתי המלוכה הראשונים של עם ישראל, בית שאול ובית דוד. אנו מביאים לפניכם את חלקו הראשון של ההספד שמרחיב את היריעה בדיון עקרוני זה. [את הכותרות הוספנו להקלה על הקריאה]

מספד בירושלים/הרב אברהם יצחק הכהן קוק

[השאלה]

וצריך להבין בכלל למה אנו צריכים לשני משיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, והרי התכלית המכוון הוא שנשיא אחד יהיה לכולם, ודוד עבדי נשיא להם לעולם.

[הכוח החומרי והכוח הרוחני באדם ובאומה]

אמנם כשם שיצר השי"ת באדם הגוף והנשמה, ולעומתם הכוחות הנוטים להחזיק קיום הגוף על מכונו לשכללו ולפתחו, וכן הכוחות המחזיקים כח הנשמה הרוחנית ומעדנים ומשכללים אותה, ותכלית השלמות הוא שיהיה הגוף חזק ואמיץ ומפותח כראוי, והנשמה בריאה וחזקה ומשוכללת, מושכת אחריה בכוחה האדיר את כל כוחות הגוף האמיצים והחזקים, לתכלית השכל הטוב והטהור, חפץ העליון ב"ה בעולמו, כן הכין בישראל ביחוד שני אלה הכחות, הכח המקביל לערך הגוף האנושי, השוקק לטובת האומה במעמדה ושכלולה החומרי, שהוא הבסיס הנכון לכל התכניות הגדולות והקדושות שישראל מצויינים בהן, להיות עם קדוש לד' אלקי ישראל, ולהיות גוי אחד בארץ לאור הגיים, והצד השני עצם הכח לשכלול הרוחניות בעצמה.

[ההבדל בין עם ישראל לאומות העולם]

וההבדל שביניהם, שלהצד הראשון יש דוגמא בין כל עמי הארץ לישראל, כמו שאנו שוים להם בגופניות, כאשר האדם שוה בכח החיים שבו לאחד הבעלי חיים, והצד השני הוא הענין המתיחד לישראל עצמם, שע"ז נאמר "ד' בדד ינחנו ובגויים לא יתחשב", מצד תורת ד' והקדושה העליונה המיוחדת לישראל עם קדוש.

[שני הכוחות וחלוקתם בעם]

והנה מתחילה הוכנו ב' הכחות הכלליות בשני השבטים שהוכנו למלוך בישראל, אפרים ויהודה, שהוא כלל יוסף ויהודה. וכמו בתחילה מעשי אבות סימן לבנים יוסף היה המשביר, ששלח אותו אלקים לפליטה גדולה להחיות עם רב, והחיה את יעקב ובניו בחיי החומר לחם לפי הטף בעת שג"כ כל הארץ באו למצרים לשבור, והיה נבלע בין האומות, וידע שבעים לשון, שהוא מורה על הצדדים שיש יחש שיווי בין ישראל לעמים כולם, ומ"מ ידע כח קדושתו, ודוקא ע"י זה היתרון אין עשו נופל כ"א ביד בניה של רחל, כענין מיניה ובי' אבא ניזיל ביה נרגא, ויהודה מיוחד לכח ישראל המיוחד, "היתה יהודה לקדשו", ועל אהל יוסף נאמר "אוהל שיכן באדם".

[איחוד הכוחות דרך מלכות בית דוד]

והנה תכלית בחירת מלכות בי"ד היה שיהיו ב' הכחות נכללים כאחד, ולא די שלא יהיו סותרים זה את זה כ"א עוד עוזרים זל"ז, ואמרו ז"ל במדרש שנאמר בדוד אדמוני, כמו שנאמר בעשו, אלא שנוסף בו יפה עינים, ומדעת סנהדרין הורג. קיבוץ הגבורה החומרית וכל התלוי בה, לתוקף עם וממלכה גדולה ואדירה רבתי בגוים, עם העילוי הרוחני היותר מרום וקדוש. ולולא שגרמו עוונות, וישראל מאסו

במלכות ב"ד עד שנחלקה האומה, עשרת השבטים שאפרים שהוא כח יוסף בפני עצמו, ויהודה בני עצמו, היה הכל מאוחד בכח אחד על ידי עץ יהודה שהיה כולל גם כן כחו של יוסף, "ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה", וע"י קיבוץ ב' הכחות יחדיו היו שניהם מתעלים, הכח החמרי היה מתעדן ומתקדש מצד קרבתו אל הקדושה המיוחדת לישראל, והכח הרוחני היה מתחזק ומתאמץ בכח חיים מלא ואדיר כדי לגלות הודו ותפארתו על ישראל, עד שקרני הודו היו מאירים ג"כ על העולם כולו, וכמו שיהיה לע"ל, "והיה שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גויים ידרושו והיתה מנוחתו כבוד", לא מלחמה בין שני כחות מתנגדים כ"א מנוחה שלמה, שהוא הכבוד היותר עליון ונשא,

[שורש פילוג הממלכה והשלכותיה]

אמנם, עוונותינו הטו אלה, שנתחלקה מלכות בית דוד וכל אחד מן הכחות השנים, שהיו ראויים להתאחד דוקא, התחיל להתפתח בפני עצמו, כאילו דבר אין לו עם משנהו, ומזה יצא מה שיצא להפסד כללי לשני העיניים בעוונותינו הרבים. אפרים, שנוסד על ידי ירבעם, שהופקד מתחלה על סבל בית יוסף, מפני כשרונו המעשי, "וירא שלמה את הנער כי עושה מלאכה הוא ויפקד אותו לכל טבל בית יוסף", פנה לגמרי מהקדושה העליונה המיוחדת לישראל, "ואותי השלכת אחרי גויך". ומזה יצא הסילון הממאיר, חטא עבודה זרה שגרם להתפתחות הנטייה של השווי שיש בישראל לעמים לצד הרע והגרעון, עד מדת "אפרים בעמים הוא יתבולל אפרים היה עוגה בלי הפוכה", ויהודה בחסור לו הצד המעודדו בחומריותו, היה צריך להשלמה רוחנית גדולה ואדירה, שתספיק להמציא ג"כ את הצד החסר החמרי, וכיון שלא עלה למעלה זו נתבזבז הכח הרוחני ג"כ עד שלא החזיק מעמד ו"כשל גם יהודה עם", ו"לשונם ומעלליהם אל ד' למרות עיני ככודו".

[נזקי הפילוג בין שני הכוחות בעם]

והנה גם אחרי הפירוד, אם היו על כל פנים מתאחדים לדעת שכל אחד יסגל לו את נטייתו הפרטית, אבל באופן שיקבלו זה מזה את הצדדים הטובים, ויהודה יקבל מאפרים את הדרכים והנטייות המוכשרות בו לשכלול האומה בתוקף חומריותה ואנושיותה הכללית, ואפרים יקבל מיהודה את הכח העליון המיוחד לישראל בדרכי קדושה, מתורה ומדות קדושות והכשרה לנבואה ורוח הקודש למיוחדים לזה, היה המחץ הולך ומתרפא. אלא שכיון שנחלקו חלוק ממלכה, ועל ידי ההשפעה המאחדת הלא הדבר מחוייב שהצד הגובר יהיה לו המצב העליון הרוחני המיוחד לישראל, שהיא הנשמה המאחדת ומחיה את הגוף, וזה לא רצה ירבעם, ע"כ היתה התכנית הפנימית של ציור אפשרות ההתאחדות עם המניעה מצד חפץ ההתנשאות שלא במשפט, מה שאמרו חז"ל שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, יחדיו תשכללו את האומה הישראלית להביאה לתכליתה להיות לעם לד' אלהי ישראל להיות ג"כ ראוייה להיות לאור גויים, שהצדדים השווים לכל האדם אשר ע"פ האדמה ג"כ ראויים להכנס בבנין, אמנם על שאלת "מי בראש", מוכרחת התשובה לבא "בן ישי בראש", כי מבלעדי הכרת השליטה העליונה של הצד הרוחני, "כי חלק ד' עמו, יעקב חבל נחלתו", אז אפסה כל תעודה לישראל, חלילה, והנם המעט מכל העמים, וראויים יותר מכולם להרס וכליון, חלילה, אבל שרירות הלב גרמה שאמר "א"ה לא בעינא", ומזה נמשכה השלשלת של צרותיהן של ישראל ופיזורם, ותכלית מרוק הגלות עד עת קץ.

[השלכות הפילוג לדורות]

ע"כ עומד בכל משך זמן הגלות המצב הכללי של האומה בדרך ניגודי של אלה שני הכוחות, שלפעמים מתגלה נטייה לחוזק הלאומי החמרי ויתר הצרכים האנושיים הכוללים, שנובע בעיקרו מיסוד הנטייה המיוחדת ליוסף ואפרים, ולפעמים מתנערת הנטייה הרוחנית לקיומה של תורה והפרחת הצד הרוחני המיוחד לישראל, להרים קרן ביראת ד', באהבתו, ובאהבתה של תורה ודרכיה.

לעיון במאמר במלואו חפשו: המספד בירושלים - מאמרי הרא"ה

חזק חזק ונתחזק!

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננערט
The Sadie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

טל': 02-5944555 • perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים